

sır vatandaşlığına geçen Kral İdrîs bir daha ülkesine dönemedi. 25 Mayıs 1983 tarihinde Kahire'de vefat etti. İdrîs es-Senûsî zayıf bünyeli, ince zekâlı, uzak görüşlüydü, mutedil bir kişiliğe sahipti. 1932'de Ahmed es-Senûsî ve Ömer el-Muhtâr'la görüşen Muhammed Esed'e her iki lider de İdrîs'in iyi bir kimse olduğunu, ancak savaş yapabilecek cesareti bulunmadığını söylemişlerdi. Bu yüzden zaman zaman korkak olmakla itham edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Bâb-ı Âli Mümtâze Kalemî, Mısır, nr. 35/114, 08.08.1332; BA, İrade -Taltifat, nr. 141/18, 19 (Cemâziyevvel) CA.1333; nr. 167/21, 22.CA.1333; nr. 167/21, 24.CA.1333; nr. 2761/25, 29. RA. 1333; BA, Sadâret Mümtâze Kalemî, Trablusgarp, Harbiye Nezâretî, nr. 10/37, 1331.7.29; BA, Sadâret Mümtâze Kalemî, Mısır, nr. 11-A, 345-3 (05) 1333, 4-6; Muhammed Fuâd Şükrî, *es-Senûsiyye dinün ve devletün*, Kahire 1948, s. 183-220; E. E. Evans-Pritchard, *The Sanusi of Cyrenaica*, Oxford 1949, s. 148-150, 153-154, 170, 191; Celâl Tevfik Karasapan, *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*, Ankara 1960, s. 227-248, 301-305, 309-317, 341-367; Yolande Martin, "La Libye de 1912-1969", *La Libye nouvelle rupture et continuité*, Paris 1975, s. 33-50; Christiane Souriau, "La Libye moderne", a.e., s. 135-160; Osman Öndeş, *Kardeş Libya*, Ankara 1975, s. 95-103; Muhammad Asad, *Le chemin de la Mecque*, Paris 1976, s. 293, 309; H. Gueneron, *La Libye*, Paris 1979, s. 49, 51-59; Mustafa Ali Hüveydî, "Te'sîrâtü'l-harbi'l-âlemiyyeti'l-ülâ 'alâ hareketi'l-cihâdi'l-Lîbiyyi", *Buħuş ve dirâsât fi't-târîhi'l-Lîbiyyi*, Trablus 1984, II, 163-195; J. Bessis, *La Libye contemporaine*, Paris 1986, s. 79, 93; R. Simon, *Libya between ottomanism and nationalism*, Berlin 1987, s. 287-293; Jean-Louis Triaud, *La légende noire de la Sanusiyya*, Paris 1995, I, 1; II, 643, 647, 751, 787; Ahmet Ağırakça, *Ömer Muhtar*, İstanbul 1994, s. 62, 68, 71, 88; Mehmet Türkiöglü, "Libya Hükümeti Nasıl Kuruldu?", *Tarih Dünyası*, II/18, İstanbul 1950, s. 758-761; Nuri Özkan, "Sunûsiler Hakkında Bir Tetkik", a.e., IV/36 (1952), s. 1508-1510; Mehmet Bilgin, "Arap Kaymakamlıktan Türk Başbakanlığa", *TT*, XXI/126 (1994), s. 361-375.

AHMET KAVAS

İDRİS II (إدریس)

Ebû'l-Kâsım İdrîs b. İdrîs
b. Abdillâh b. el-Hasen
(ö. 213/828)

İdrîsiler hânedanının
ikinci hükümdarı
(793-828).

3 Receb 177'de (14 Ekim 793) doğdu. İdrîsiler hânedanının kurucusu İdrîs b. Abdullah'ın (I. İdrîs) oğludur. Babası öldüğünde Nefze kabilesine mensup bir câriye olan annesi henüz hamile idi. Babası-

nın ölümü üzerine hizmetkârı Râşid Berberîler'i toplayıp onlara imâmın öldüğünü, doğacak çocuğun erkek olması halinde ona biat edilmesini, aksi takdirde uygun birinin imâm seçilmesini teklif etti. Berberîler, İdrîs b. Abdullah'a saygılarından ve Ehl-i beyt'e sevgi ve hürmetlerinden dolayı çocuk dünyaya gelinceye kadar beklediler. Üç ay sonra çocuk doğunca Râşid onu halka gösterdi. Kabile ileri gelenleri, çocuğun İdrîs b. Abdullah'a benzediğini söyleyerek ona babasının adını verdiler. Râşid, İdrîs es-Sânî ve İdrîs el-Asgar da denilen çocuğun her türlü hizmet ve eğitimini üzerine aldı. İdrîs çocukluk dönemini Râşid'in vesâyeti altında geçirdi. Afrika'da Ali evlâdı tarafından yeni bir iktidar kurulması Abbâsiler'in ve bu bölgedeki iş birlikçilerinin rahatsız edecek bir gelişmeydi. Bu yüzden İfrîkiye hâkimi İbrâhîm b. Ağleb (I. İbrâhîm), 188 (804) yılında İdrîsiler Devleti'nin gerçek mimarı olarak gördüğü Râşid'i ortadan kaldırmak için bir suikast düzenledi. Fakat Râşid'in ölümü İbrâhîm'in beklediği gibi kargaşaya sebep olmadı. Râşid'in yerine Ebû Hâlid Yezîd b. İlyâs el-Abdî vasi tayin edildi. Ebû Hâlid, 1 Rebiülevvel 188 (17 Şubat 804) tarihinde Berberîler'den bu sırada on bir yaşında bulunan İdrîs için ikinci defa biat aldı. Bu olaydan hemen sonra İdrîs'in şöhreti ülkesinin sınırlarını aştı. İfrîkiye ve Endülüs bölgelerindeki Araplar Mağrib'e gelmeye başladılar. Bu dönemde Kays, Ezd, Müdlic, Yahsub, Sedef ve diğer kabilelerden 500 atlının Mağrib'e göç ettiği kaydedilmektedir. Bu durum Araplar ile Berberîler arasında bir dengenin doğmasına yol açtı. Böylece II. İdrîs, Berberî Evrebe kabilesinin vesâyetine çıktığı gibi kabilelerin nüfuzundan da kurtulmuş oldu. Çünkü dışarıdan gelenler değişik kabilelere mensuptular. İdrîs dışarıdan gelenlere bol bol ihسانlarda bulundu, onları kendisine yaklaştırıp yüksek mevkilere getirdi. İçlerinden Amr b. Mus'ab el-Ezdî'yi vezir, Âmir b. Muhammed el-Kaysî'yi kadı ve Ebû'l-Hasan b. Abdülmelik'i kâtip olarak tayin etti.

Bu dönemde Kurtuba'dan (Cordoba) Fas'a göç eden Rabadîler Advetüşşarkıyye'ye yerleşti. Bu sebeple bölgeye Advetülendülüs denilmeye başlandı. Öte yandan çeşitli yollarla İdrîs ile Berberîler'in arasını açmaya çalışan İbrâhîm b. Ağleb, Berberî lideri İdrîs'in yeni gelen Araplar'a meylettiğini söyleyip İshak el-Evrebî'yi İdrîs'in aleyhine kışkırttı. Bunun üzerine İdrîs, İshak taraftarlarına karşı harekete geçerek liderleri İshak'ı öldürdü (192/808).

Ağlebîler de İdrîs'i zayıflatmak için en güvendiği veziri Behlûl b. Abdülvâhid el-Medgarî ile temas kurunca Behlûl, İdrîs'ten ayrılarak İbrâhîm b. Ağleb'in yanında yer aldı.

Veilâ şehrinin nüfusunun giderek artması üzerine İdrîs babasının kurduğu Fas'ı başşehir yaptı. Ayrıca başka bir şehrin inşasını planladı. Advetülkaraviyyîn'in inşasına 193 (809) yılında başlandı. Buraya Kayrevan'dan gelen İfrîkiye göçmenleri yerleştirildi. Fas'ta Câmîu'l-eşyâh (192/808) ve Câmîu'ş-şürefâ da (193/809) bu yıllarda inşa edildi. Mağrib'de devletinin temellerini sağlamlaştırmaya devam eden İdrîs Büyük Atlas yönüne yürüyüp Nefis, Ağmat ve güneyde Mesâmide bölgelerini ele geçirdikten (197/813) sonra doğuya Nefre ve Tilimsân'a yöneldi. Buna rağmen Abbâsiler İdrîs'ten hâlâ çekiniyor ve Ağlebîler'i ona karşı desteklemeye devam ediyorlardı.

II. İdrîs, 10 Cemâziyelâhîr 213 (26 Ağustos 828) tarihinde otuz altı yaşında iken ansızın öldü. Bazı kaynaklarda Ağlebîler tarafından zehirlendiği kaydedilmektedir. Edip ve şair olduğu nakledilen ve İdrîsü'l-Ezher diye de tanınan İdrîs'in ölümüyle birlikte Fas, oğulları arasında dokuz emirliğe ayrılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hazm, *Cemhere*, s. 49; İbn Ebû Zer', *el-Ensû'l-muḥrib*, Rabat 1973, s. 25-51; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 314-315; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 12-14; Muhammed b. Ali es-Senûsî, *ed-Dürerü's-seniyye fi ahbâri's-sülâleti'l-İdrîsiyye*, Beyrut 1980; Ahmed el-Halebî, *ed-Dürü'n-nefis ve'n-nürü'l-enîs fi menâkıbi Mevlâ İdrîs b. İdrîs*, Fas 1300; Ali el-Cüznâî, *Cenâ zehretü'l-âs fi binâ'i medîneti Fâs*, Rabat 1967; D. Eustache, *Corpus des dirhams idrisites*, Rabat 1970-71; a.m.f., "İdrîs II", *EP* (Fr.), III, 1057-1058; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idriyye* (Özel), II, 181-182; İsmâil el-Arabî, *Devletü'l-Edârîse: Mülükü Tilimsân ve Fâs ve Kurtuba*, Beyrut 1403/1983, s. 73-121; İbrâhîm Harekât, *el-Mağrib 'abre't-târîh*, Dârülbeyzâ 1405/1984, I, 98-99; René Basset, "İdrîs II", *IA*, V/2, s. 935-936; Muhammed Zenîber, "İdrîsü'l-Ezher", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1410/1989, I, 259-261.

MUHAMMED REZÜK

İDRİS, Hâdî-Roger (1912-1978)

Tunus asıllı Fransız tarihçisi.

11 Mayıs 1912'de Paris'te doğdu. Tunuslu bir baba ile Fransız bir annenin oğludur. Küçük yaşta babasını kaybedince annesi onu Fransız terbiyesi altında yetiştirdi ve kendisine ayrıca Roger adını ver-